

כבא מצינא פ"ט

מה דיש שהוא גדולי קרקע אף כל תנו רבנן, לומדים מהכתוב: "לא תחסס שור בדיש",
גי"ק פועל אוכל בו
מה דיש מיוחד שהוא דבר שגידולי קרקע (ובשעת
גמר מלאכה)⁴³¹ ופועל אוכל בו, אף כל שגידולי קרקע פועל אוכל בו. יצא החולב
והמחבץ והמגבן, שאין הם גידולי קרקע⁴³² ואין פועל אוכל בו. שואלת הגמרא,
למה צריך ללמוד זאת מדיש, הרי הדבר נלמד מהכתוב: "כי תבא בכרם רעך"?
אומרת הגמרא שצריכים ללמוד מהכתוב "דיש" כדי שלא נאמר שהואיל וכתוב
"קמה" לרבות כל בעלי קמה נרבה גם דברים שאינם גדולי קרקע⁴³³.

אף כל שהוא גמר מלאכה פועל אוכל בו ובברייתא אחרת שנינו, מה דיש מיוחד דבר
שבשעת גמר מלאכה, שהרי זו היא שעת גמרו,
פועל אוכל בו. אף כל שהוא בשעת גמר מלאכה, ועכשיו הוא גומר מלאכתו פועל
אוכל בו⁴³⁴. יצא המנכש⁴³⁵ בשומים ובבצלים הואיל ואין גמר מלאכה אין פועל
אוכל⁴³⁶. שואלת הגמרא, הרי הדבר נלמד מהכתוב: "ואל פליך לא תתן"? עונה
הגמרא, שצריכים ללמוד מדיש שהפועל המנכש אינו אוכל אפילו אם הוא עוקר
בצלים קטנים שלא יגדלו לעולם מתוך הבצלים הגדולים, כדי שהגדולים יגדלו.
אפילו שנותן את הקטנים לכליו של בעל הבית. מפני שאינו שעת גמר מלאכה,
שעיקר הפעולה היא משום תיקון הבצלים הגדולים הוא שהם עדיין מחוברים.

מה דיש אף כל דבר שלא נגמרה
מלאכתו למעשר פועל אוכל בו
ובברייתא אחרת שנינו, מה דיש מיוחד שהוא דבר
שלא נגמרה מלאכתו למעשר, ופועל אוכל בו. אף
כל שדבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר, פועל אוכל בו. יצא הבודל בתמרים
ובגרוגרות שדבוקות זו בזו ומבדילים במגריפה. הואיל ונגמרה מלאכתו למעשר
אין פועל אוכל בו. שואלת הגמרא, הרי שנינו בברייתא אחרת, שפועל הבודל
בתמרים ובגרוגרות אוכל בו? אמר רב פפא שהברייתא היא מדברת ב'תוחלני',
תמרים שאינם מתבשלים באילן ומכניסם לכלי של כפות תמרים ושמן חותלות
ומתחממות ומתבשלות. והפועל אוכל בהם לפני שהתבשלו ולא נגמרה מלאכתם
למעשר.

431 מהרש"א מוחק מה שבסוגריים (ובשעת גמר מלאכה) וכן אינו בילקוט.

432 בפ' כל מערבין מחשיבים את בעלי חיים לפרי זרי ופרי קרקע וקונים מהם בכסף מעשר שני. מפני שהם
ניזונים מן הקרקע, אבל כאן ממעים את החולב והמגבן שאינם בכלל דיש שצומח מן הקרקע. תוס'.

433 תוס' מביא שיש ספרים שגרסו סד"א כיון דכתיב קמה קמה ב' פעמים. ואפ' שאמרו שצריכים אחד מהם
לרבות אדם בתלוש היינו אומרים שלא נדרוש אחת מהדרשות לעיל אלא נרבה את החולב. ולגרסת הספרים שלנו
היינו ארים שנרבה בע"ח שגם הם בעלי קומה. תוס'.

434 והמשנה אמרה שאין אוכלים לאחר גמר מלאכה כגון נתפרסו עיגולים. רש"י.

435 הגמרא הבינה בס"ד שעוקר מביניהן את אותן שאינן יפות. רש"י.

436 ללא הכתוב "ואל כליך לא תתן" לא היינו דורשים מדיש לשעת גמר מלאכתו שאינו צריך לקרקע. תוס'.

ובברייתא אחרת שנינו מה דיש שלא ובברייתא אחרת שנינו, מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו לחלה, ופועל אוכל בו. אף כל דבר

שלא נגמרה מלאכתו לחלה פועל אוכל בו. יצא הלש והמקטף, עורך וטח פניה והאופה⁴³⁷ שנתחייב בחלה כששם את מים וגילגל⁴³⁸. שנגמרה מלאכתו לחלה שאין פועל אוכל בו.

בא"י בשבע שכבשו ובשבע שחילקו שואלת הגמרא, וכיצד אוכל, הלא נגמרה מלאכתו למעשר. שהרי הפועל לא אוכל גם בטחינה והרקדה שלפני הלישה? עונה הגמרא, מדובר בחוץ לארץ שאין מעשר. שואלת הגמרא, אם כך אין גם חיוב חלה⁴³⁹? אלא מדובר בארץ ישראל, בשבע השנים שכבשו ובשבע השנים שחילקו את ארץ ישראל. כמו ששנינו שבשבע השנים שכבשו ושבע השנים שחילקו נתחייבו בחלה, ולא נתחייבו במעשר⁴⁴⁰.

רבינא אמר יש לכרכן יחד מה דיש ושואלת הגמרא האם חיוב מעשר גורם⁴⁴¹ שהפועלים שנגמרה מלאכתו למעשר וחלה לא יאכלו, הרי לומדים מדיש שגמר מלאכה גורם

לכך!. בין בזמן מעשר ובין שלא בזמן מעשר, שהרי מעשר לא כתוב באכילת פועל? אלא אמר רבינא שאין לשנות את שתי הברייתות בפני עצמן, ולשנות בראשונה מה דיש מיוחד דבר שלא נגמר מלאכתו למעשר. אלא יש לכרכן ולשנותן ביחד⁴⁴². מה דיש מיוחד שלא נגמר מלאכתו למעשר ולחלה, שהם הדברים הנהוגין בו ופועל אוכל בו. אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר ולחלה פועל אוכל בו. שנגמרה מלאכתו לדבר הנהוג בו, אם למעשר, אם לחלה. יצא הבודל בתמרים⁴⁴³ שנגמר למעשר, ואין בהם דבר מאוחר ממנו. ויצא הלש שנגמרה מלאכתו לדבר המאוחר שבו.

אין ספק שמותר לאכשורי גבא והספק הסתפקה הגמרא, האם פועל רשאי להבהב באש הוא אם מותר לאכשורי פירא

437 תוס' הקשו שצריך לשנות אופה מפני שישנו מי שחייב בחלה אפ' לא לש ע"י אפיה, כמו בדובשנים ואיסקריטין, אבל מדוע שנה מקטף, הם יש מקטף ולא לש מקודם. תוס'.
438 ועדיין צריכים ללוש ולשוף ולבעוט.
439 שהרי חלת חו"ל אינה אלא מדרבנן. תוס'.

440 "בבואכם אל הארץ" שינה הכתוב ביאה זו מכל ביאות שבתורה שנאמר בהן "כי תבואו". משכנסו לארץ נתחייבו בחלה אבל במעשר נתחייבו לאחר ירושה וישיבה. שכתוב "עשר תעשר" וכתוב "במקום אשר יבחר" עד שנבחרה שילה לא נתחייבו, לאחר כיבוש וחילוק כמו שכתוב ביהושע. וכל ימי הכיבוש והחילוק היה אהל מועד בגלגל י"ד שנים. רש"י.

441 כיון שאם היו חייבים במעשר היה נחשב גמר מלאכה למעשר חרי מירות. כשאין חייבים נלך אחריו ומדוע הולכים אחרי חלה. תוס'.

442 כיון ששנינו ביחד למעשר וחלה לא נקטו למעשר אלא להוציא היכן שלא שייך חלה כמו בודל בתמרים. תוס'.

443 אע"פ שאין בו מעשר אלא מדרבנן כיון שאם היה בהם מעשר דאורייתא היינו הולכים אחרי גמר מלאכתו למעשר. תוס'.

444 ר"ת הקשה על רש"י שאמר שהאור ממתקו והסתפקו אם מותר להבהב. מה הקשו ממפרך על הסל, ועוד קשה אם היה מותר לספות במלח אם לא משום מעשר, כ"ש שמותר להבהב באור, שהרי ספיתה במלח דומה לעגבים ודבר אחר. ונראה לר"ת שברו לאכילה פשוט שמותר להבהב שאינו אלא לבסומי פירא. והספק היה

הוא כענבים ודבר אחר או לא. ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו, רשאי בעל הבית להשקות את הפועלים יין כדי שלא יאכלו הרבה ענבים. ורשאים הפועלים לטבל פיתם בציר כדי שיאכלו הרבה ענבים. ואומרת הגמרא 'לאכשורי גברא' אין ספק, שהתורה לא אסרה על הפועל להכין עצמו לאכילה מרובה שהרי אינו דומה לאוכל ענבים עם דבר אחר, והתורה לא אסרה עליו זאת. והספק הוא 'לאכשורי פירא', האם הוא רשאי להכין את הפירות כדי שיאכל מהם הרבה.

פועל אוכל ענבים בראשי אומניות ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו, פועלין משהים ולא יהבהב משום ביטול מלאכה את כל אכילתם עד שמגיעים לראשי השורות של

הכרם. שהשמש ממתקת את הענבים שלהם, ובלבד שלא יהבהבו באור. ואומרת הגמרא ששם אסור לפועלים להבהב באש משום ביטול מלאכה. והספק הוא כשאשתו ובניו שלא נשכרו אצל בעל הבית נמצאים עמו, והם מהבהבים לו. ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו, לא יהבהב באור ויאכל, ולא יכמור באדמה ויאכל, ולא יפריך על גבי הסלע ויאכל, אבל מפריך על יד על יד ואוכל. ואומרת הגמרא שם הוא משום ביטול מלאכה, שמבטל עצמו כשמהבהב. וכן מסתבר שאם הוא אסור משום מתוק הפרי, איזה מיתוק יש בפירוק בסלע. ואומרת הגמרא שאי אפשר שלא ימתיק מעט את הפרי.

ומביאה הגמרא ראייה ממה ששנינו, פועלין שהיו עודרים בתאנים, וגודרים בתמרים, ובוצרים בענבים, ומוסקין בזיתים⁴⁴⁵, הרי אלו אוכלים ופטורים מן המעשר, שהתורה זיכתה להם⁴⁴⁶. בפיתם לא יאכלו, ולא יספות במלח ויאכל⁴⁴⁷. ואומרת הגמרא שמלח הוא ודאי כענבים ודבר אחר⁴⁴⁸. אבל במהבהב מותר.

לעדור ולקשקש תחת הזיתים לא יאכל ומקשה הגמרא ממה ששנינו במקום אחר, השוכר שכרו לבצור למסוק ללקט אוכל⁹¹ את הפועל לעדור ולקשקש תחת הזיתים הרי זה לא יאכל. לא יאכל מן הזיתים שבאילן מפני שאינה שעת גמר מלאכה. שכרו לבצור, שכרו למסוק, שכרו ללקט, הרי זה אוכל ופטור שהתורה זיכתה להן.

באתם שאינם ראוים לאכילה בלא הבהוב אלא ע"י הדחק. אם הוא כמו ענבים ודבר אחר כיון שע"י ההבהוב יאכל הרבה. ופשטו מרשאים פועלים וחשבו בס"ד שהפועלים אינם יכולים לאכול אלא ע"י הדחק. אבל מהלשון שיאכלו ענבים הרבה משמע שהם יכולים לאכול בלא זה. ולר"י נראה שלר"ת לא אסור ענבים ודבר אחר אלא בשאין ראויים. ויש לישב את שיטת רש"י שמפרך הוא משב לחתיכות קטנות כדי שיוכל לשים בפיו מעט מעט. ולר"ב מותר לספות אם לא משום מעשר כשבעל הבית נתן לו רשות לאכול. והברייתא מתירה לספות באחת אחת משום שמדובר בקצץ. תוס'.

445 כולם לשונות של לקיטת פרי.

446 ואינו מקח לפי שאין זה תנאי שכרם אלא התורה זכתה להם.

447 הגמרא הבינה בס"ד משום ענבים ודבר אחר ולא משום מעשר. ואכשורי פירא אסור אלא אם כן נטלו רשות מבעה"ב. רש"י.

448 ואע"ג שהוא מפזר על הענבים ואינו אוכל דבר אחר עמם מ'מ' הוא דבר אחר. רש"י.

קצץ, והתנה עם בעל הבית על מנת שאוכל⁴⁴⁹ אחת אחת יאכל⁴⁵⁰, שתיים שתיים לא יאכל⁴⁵¹. וסופת במלח ויאכל. והגמרא הבינה שספיתה לא מועילה במעשר אלא בא להשמיע שבעל הבית אינו יכול לעכב בו. והרי אי אפשר לומר שסופת במלח נאמר על הסיפא כשקצץ, שהרי כיון שקצץ הפועל רשאי לאכול ככל שירצה. אלא הוא נאמר על הרישא, הפועל סופת במלח ברישא גם כשלא קצץ עם בעל הבית.

אביי א' כאן בארץ כאן חו"ל אביי אמר שאין סתירה בין הדברים, כאן בארץ כאן בחוצה לארץ. ספיתה לא נאמרה אלא משום חשיבות אכילה לענין מעשר ונאמרה על הסיפא. בארץ שמעשר מדאורייתא הוקבע למעשר על ידי ספיתה, מפני שהספיתה במלח היא גמר מלאכתם, וגילה דעתו שאין לו גורן אחר. אבל בחוצה לארץ ספיתה לא קבעה.

רבא א' אכל אחת אחת ספיתה אינה קובעת למעשר שתיים שתיים ספיתה קובעת ואמר רבא, האם יש דבר שבארץ ספיתה קבעה⁴⁵² מדאורייתא, ובחוצה לארץ במקום שהמעשר הוא מדרבנן ספיתה לא קבעה כלל ומותר לכתחילה! הרי 'כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון'? אלא אמר רבא, בין בארץ בין בחוצה לארץ כשאכל אחת אחת ספיתה לא קבעה, כשאכל שתיים שתיים הספיתה קבעה למעשר⁴⁵³. קצץ בין ספת ובין לא ספת אחת אחת אוכל שתיים שתיים לא יאכל⁴⁵⁴. לא קצץ ולא ספת אוכל שתיים שתיים⁴⁵⁵. ספת אחת אחת, אוכל. שתיים שתיים לא יאכל, ואע"ג שנטל רשות מבעה"ב הוטבל למעשר, שנקבע על ידי הספיתה. ומנין שספיתה⁴⁵⁶ קבעה בשתיים ולא בפחות? אמר רב מתנא מהכתוב "בִּי קִבְּצָם בְּעֵמִיר גְרָנָה"⁴⁵⁷. אין גורן בלא קיבוץ, ואין קיבוץ פחות משתיים.

449 רש"י כתב שהתנה עם בעל הבית ע"מ שיאכל והוא כעין מקח. ונראה לר"ת שפירושו נאמר על הרישא שכרו לעדור, מפני שאם הוא על שכרו לקצור למה יתנה לאכול הרי הוא אוכל מן התורה. וקשה קת למה פשוט כל כך שיוכל לאכול במלח. ור"ת פירש שהתנה שלא לאכול אלא עשר או עשרים פירות. והקשו שהפועל יאכלם במה שירצה. תוס'.

450 שפחות משתיים לא חל איסור שם גורן בדבר שלא נגמרה מלאכתו.

451 ששתיים כשבא להם דבר של חשיבות כמו קציצה או מקח חל עליהם שם גורן כמו שלומדים באסמכתא וקביעות של קציצה ומקח היא דרבנן שאם מדאורייתא. אין חילוק בין שתיים לאחת. רש"י.

452 תוס' הקשו מדוע לא העמידו את מה ששנינו לא יספות משום ענבים ודבר אחר, וספת במלח נאמר על הסיפא ובין בארץ ובין חו"ל. וי"ל שאם לא היו משמיעים באף מקום שספיתה קבעה לא היה שום חידוש במה שהברייתא אמרת שסופת. תוס'.

453 כמו שלומדים לקמן שאינו גורן בפחות משתיים. רש"י.

454 קציצה עושה גורן כשהן שתיים, ואחת אחת אוכל, שתיים לא יאכל. וכיון שאכילה על ידי קציצה אינה בשתיים אלא באחת לא קבעה בהם הספיתה. ומשום כך מה שנינו, סופת במלח ואוכל הוא על הסיפא דוקא. רש"י.

455 לא קצץ ולא ספת אוכל שתיים ספת לא יאכל שתיים. שהספיתה קבעה ומשום כך שנינו בברייתא הראשונה ולא יספות שלא מדובר בקצץ ואכילתו בשתיים שתיים. רש"י.

456 גם מקח קובע בשתיים אלא נקט ספיתה משום שדברנו על ספיתה. תוס'.

457 הלימוד מהפסוק הזה הוא אסמכתא. תוס'.

